

SERİ B

CİLT X

SAYI 1

1960

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ORMAN FAKÜLTESİ
DERGİSİ

PHLOESINUS ARMATUS REITTER VE PHLOESINUS BICOLOR BRULL'UN SÜRGÜN TAHRİBATI¹

Yazan
Prof. Dr. Gafur ACATAY

Tercüme eden
Asistan Refik BAŞ

Orman Entomolojisi ve Koruma Enstitüsü

Malûm olduğu üzere kabuk böcekleri odunlaşmış bitkilerde yaşarlar, hayatlarının önemli bir kısmını tahribat yaptıkları ve üredikleri bitkilerin içersinde geçirirler. Birçok türlerin genç erginleri olgunluk yeyimi yapmak için bir müddet daha kuluçka yerlerinde kalırlar. Buna mukabil bazı türlerin genç erginleri ise olgunluk yeyimini başka bir yerde yapmak üzere kuluçka yerlerini terk ederler. Kışlama ve regenerasyon yeyimini kuluçka yerlerinden başka mahallerde yapan kabuk böceği türlerinin bir kısmı henüz bilinmemektedir. Bu sebepten fırsat zuhurunda aşağıdaki türlerde bu husustaki hususiyetlerin tesbitine çalışılmıştır.

a) *Phloesinus armatus* Reitter (Büyük servi kabuk böceği)

Phloesinus armatus Reitter'in hayat tarzı ve bilhassa kuluçka bitkisi, kuluçka yolları, üreme ve regenerasyon münasebetleri ile ormancılık bakımından önemi ve mücadelesi Prof. Schimitschek tarafından esaslı olarak açıklanmıştır. Fakat benim bilgilerime göre *Phloesinus armatus* Reitter'in beslenme ve kışlama yeyimi bilinmemektedir. O itibarla bu hususu tesbit etmeye çalıştım. *Ph. armatus*'un *Phloesinus bicolor* gibi servi sürgünleri içersinde beslenme ve kışlama yeyimi yapmakta olduğu hakkındaki zan ve tahminimin doğruluğunu, 1955 kışı Şubat ayında Üsküdar Karacaahmet mezarlığındaki *Cupressus sempervirens horizontalis* ve *Cupressus sempervirens pyramidolis* dallarında *Ph. armatus*'u elde ettikten sonra gördüm. Bu tesbite nazaran büyük servi kabuk böceği servilerin tepelerinde beslenme ve kışlama yeyimi yapmaktadır. Bu yeyim aşağıdaki tarz ve şekilde vukubulur:

Genç ergin 5 ilâ 10 mm kalınlığındaki dallara giderek burada 3-5 mm. genişlik ve 2-5 cm uzunluğunda yukarıdan aşağıya doğru ilerleyen (Şekil: 1) yollar açar. Bu yolların bir veya iki deliği vardır. **Myelophilus** türlerinin aksine olarak bunlar

¹ Bu makale "Anzeiger für schaedlingskunde, Heft 9, September 1958" in 129 ve 130. sayfelerinin tercümesidir.

da giriş deliği etrafında bir reçine hunisi teşekkülü müşahede edilememiştir. Buna mukabil yolların nihayetinde bazan reçine ifrazatı görülmüştür. İçi oyulmuş sürgünler unumiyetle ve bilhassa fırtına tesirile yere düşerler, bu suretle zarar görmüş yeşil sürgünlere toprak üzerinde çok kere raslanır. Tasalluta uğrayan sürgünler bazan da tepelerde kalır ve zamanla yeşil renklerini kaybederler. Böceğin sürgünlerde yaptığı bu tahribat sarıh olarak primerdir. *Ph. armatus*'un sürgünlerde yaptığı zarar kuluçka yeyiminden daha az önemli değildir. Oldukça fazla bulunan büyük servi kabuk böceğinin her yıl vukubulan primer karakterdeki sürgün tahribatı ağaç tepeleri için az veya çok miktarda önemli bir mâna ifade etmektedir. Tahribata uğrayan ağaçların tepeleri sürgünlerini kayıp ederek deforme olur (Şekil : 2). Bunlara bilhassa bakımsız, rüzgâr ve karın kırıldığı veya devirdiği yahut da mantar hastası mağlûp ağaçların kendi haline terk edilmiş olduğu meşcerelerde raslanır.

ŞEKİL 1. İçeri tahrip edilmiş sürgünler

Ph. armatus ekseriya çift kollu tulâni, nadiren de yıldızimsı yollar açar. Ana yolları ekseriyetle odunda lif istikametini takip eder (Schimitschek ile mukayese et). Üsküdar'daki araştırmalarım esnasında nadir olarak kollarından birisi veya ikisi birden eğrilen hattâ aksı bir istikamet arzeden iki kollu yollar tesbit edilmiştir (Şekil : 3). Bu şekilde bükülmüş yolların kenarlarında yumurta odacıkları yoktu (Şekil : 3). Buna göre *Ph. armatus*'un dışisinin bazan ölmekte olan servilerin kabukları altında ve kuluçka yeri dışında yollar açmak suretile bir beslenme veya olgunluk yeyimi yaptığı neticesini çıkartabiliriz.

b) *Phloesinus bicolor* Brull (*Ph. Aubei* Ferris)

(Küçük servi kabuk böceği)

Bu tür batı ve güney Anadolu'da olduğu gibi İstanbul havalisinde de fazla miktarda bulunmaktadır. Bu böceğin sürgün koltuğunda ve sürgünler içersinde beslenme yeyimi yaptığı malûm ise de zararın tarz ve şekli bilinmemektedir.

Ph. bicolor'un genç erginleri Haziran nihayetinde kuluçka yerlerini terk ederek *Chamaecyparis Lawsoniana* Parl., *Chamaecyparis nutkaensis* Spach, *Chasphaeroides* Spach, *Thuja orientalis* L., *Thuja occidentalis* L., *Libocedrus decurrens* Torr., *Cupressus sempervirens*, *Cup. arizonica* var. *galuca* Woodall, *Cup. Goveniana* Gord., *Juniperus sabiniana* var. *humilis* Endl.,'in 2-3 mm kalınlığındaki sürgünleri ile sürgün koltuklarına gider ve bunları delip içersinde 0,4-1 cm boyunda yollar açarlar. Böcek, tahrip edilen sürgünleri giriş delikleri vasıtası ile terk eder. Yolların içersinde ekseriya ne pislik ve ne de öğüntü bulunur. İçeri tahrip edilmiş sürgünler genel olarak ilk önce yeşil renklerini kaybeder ve kuruyarak bir müddet sonra yere düşerler. Bir ağaçta zarar görmüş sürgünlerin sayısı bazan yüzlerin hattâ binlerin üzerine çıkar.

Küçük servi kabuk böceği kaide olarak Ekim veya Kasım aylarında yukarıda adı geçen ağaç türlerinin 2-5 mm kalınlığındaki sürgünleri ile sürgün koltuklarına

giderek kıslamak için bunları yukarıdaki tarz ve şekilde deler ve içlerine yerleşir. Sürgün koltuğu tasallutunda böcek daha ziyade kalın kısma girer ve tahribat neticesi zayıf düşmüş ince sürgünün kopup düşmesinden sonra böcek ağaçta kalır. Sürgün tahribatı hem yaşlı hem de genç bitkilerde vukubulur.

ŞEKİL 2. (Solda) *Ph. armatus*'un sürgün tahribatı ile sürgünlerini kayıp etmiş servi dalı.
ŞEKİL 3. (Sağda) *Ph. armatus*: Solda kuluçka yeyiminden mütevellit bir ana yol, sağda yumurta odacıkları bulunmayan beslenme yeyimi yolu.

Küçük servi kabuk böceğinin beslenme ve kıslama yeyimi primer olup ormanlık bakımından şüphesiz ki çok önemlidir. Kuvvetli sürgün tahribatına maruz kalan bitkilerde tepe teşekkülâtı bozularak anormal bir şekilde budanmış gibi görünür. Bundan başka tepe sürgünleri fazla tahrip edilmiş olan bitkilerin tepeleri açılır. Beslenme yeyiminden doğan bu zararlar Haziran ortasından itibaren fazla miktarda dikkati çekerler. Bahçe sahipleri bu müddet içersinde bundan şikâyet etmektedirler. Bu hususta müracaat edenlere böcekli sürgünleri toplamak ve ağaçları % 5 nispetindeki DDT mahlülü ile pülverize etmek tavsiye edilmiştir.

LİTERATÜR

1. Schimitschek, E., 1944 : Forstinsekten der Türkei und ihre Umwelt.
2. Schimitschek, E., 1951 : Der Ernährungs- und Überwinterungsfrass des *Phloeosinus bicolor* Brull. (= Aubei Perris). Mitt. d. forstl. Bundesversuchsanstalt Mariabrunn: Heft 47. S. 101.